

Teismo praktikos rinkinys

TEISINGUMO TEISMO (aštuntoji kolegija) SPRENDIMAS

2024 m. sausio 18 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Žemės ūkis – Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) – Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP) – Paramos kaimo plėtrai priemonės – Reglamentas (EB) Nr. 1974/2006 – Nuomos sutartis – Savivaldybės administracijos ir pagalbos gavėjo sudaryta nuomos sutartis – Penkerių metų išsipareigojimas – Nuomos sutarties nutraukimas pasikeitus teisės aktams – Pareiga grąžinti visą gautą pagalbą ar jos dalį – Galimybės pritaikyti išsipareigojimus prie naujos ūkio padėties nebuvimas – Sąvokos „nenugalima jėga“ ir „išimtinės aplinkybės“ – Sąvoka „ūkio ekspropriacija“

Byloje C-656/22

dėl *Varhoven administrativen sad* (Vyriausiasis administracinis teismas, Bulgarija) 2022 m. rugsėjo 28 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2022 m. spalio 19 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Askos Properties EOOD

prieš

Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie“

TEISINGUMO TEISMAS (aštuntoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininko pareigas einantis M. Safjan, teisėjai N. Jääskinen ir M. Gavalec (pranešėjas),

generalinis advokatas G. Pitruzzella,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

- *Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie“*, atstovaujamo Y. Kancheva,
- Europos Komisijos, atstovaujamos G. Koleva ir A. Sauka,

* Proceso kalba: bulgarų.

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinio advokato nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

- 1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1306/2013 dėl bendros žemės ūkio politikos finansavimo, valdymo ir stebėsenos, kuriuo panaikinami Tarybos reglamentai (EEB) Nr. 352/78, (EB) Nr. 165/94, (EB) Nr. 2799/98, (EB) Nr. 814/2000, (EB) Nr. 1290/2005 ir (EB) Nr. 485/2008 (OL L 347, 2013, p. 549), 2 straipsnio 2 dalies f punkto, taip pat 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005 (OL L 347, 2013, p. 487), 47 straipsnio 3 dalies išaiškinimo.
- 2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant pagal Bulgarijos teisę įsteigtos bendrovės *Askos Properties EOOD* ir *Zamestnik Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie“* (Valstybinio žemės ūkio fondo vykdomojo direktoriaus pavaduotojas, Bulgarija) ginčą dėl sprendimo, kuriuo tai bendrovei nurodyta grąžinti 50 % jos gautos subsidijos pagal 2007–2013 m. kaimo plėtros programos 211 priemonę.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

Reglamentas (EB) Nr. 1698/2005

- 3 2005 m. rugsėjo 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai (OL L 277, 2005, p. 1) buvo panaikintas Reglamentu Nr. 1305/2013. Tačiau pagal Reglamento Nr. 1305/2013 88 straipsnį Reglamentas Nr. 1698/2005 toliau taikytas veiksams, įgyvendinamiems pagal programas, kurias Europos Komisija pagal tą reglamentą patvirtino iki 2014 m. sausio 1 d.
- 4 Reglamento Nr. 1698/2005 36 straipsnyje „Priemonės“ nustatyta:
„Pagal šį skirsnį parama teikiama:
a) priemonėms, skirtoms tausojančiam žemės ūkio paskirties žemės naudojimui mokant:
i) išmokas dėl gamtinių kliūčių ūkininkams kalnuotose vietovėse;
ii) išmokas ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves;
<...>
<...>“

5 To reglamento 37 straipsnyje „Išmokos dėl gamtinių kliūčių kalnuotose vietovėse ir išmokos kitose vietovėse, kuriose yra kliūčių“ buvo nustatyta:

1. 36 straipsnio a punkto i ir ii papunkčiuose numatytos išmokos skiriamos kasmet už vieną žemės ūkio naudmenų <...>, kaip apibrėžta 1999 m. lapkričio 24 d. Komisijos sprendime 2000/115/EB dėl rodiklių apibrėžimų, žemės ūkio produktų sąrašo, apibrėžimų išimčių ir regionų bei rajonų, taikytinų atliekant žemės ūkio valdų struktūros tyrimą [(OL L 38, 2000, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 3 sk., 28 t., p. 241)], hektarą.

Išmokos turėtų kompensuoti dėl kliūčių žemės ūkio gamybai atitinkamoje vietovėje ūkininkų patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas.

2. Išmokos skiriamos ūkininkams, įsipareigojantiems ne trumpiau kaip penkerius metus nuo pirmosios išmokos gavimo vykdyti žemės ūkio veiklą pagal 50 straipsnio 2 ir 3 dalis nustatytose vietovėse.

<...>“

Reglamentas Nr. 1974/2006

6 2006 m. gruodžio 15 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1974/2006, nustatantis išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai taikymo taisyklės (OL L 368, 2006, p. 15), iš dalies pakeistas 2007 m. balandžio 20 d. Komisijos reglamentu (EB) Nr. 434/2007 (OL L 104, 2007, p. 8) (toliau – Reglamentas Nr. 1974/2006), buvo panaikintas 2014 m. kovo 11 d. Komisijos deleguotuoju reglamentu (EB) Nr. 807/2014, kuriuo papildomas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1305/2013 dėl paramos kaimo plėtrai, teikiamos Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis, ir nustatomos pereinamojo laikotarpio nuostatos (OL L 227, 2014, p. 1). Tačiau pagal Deleguotojo reglamento Nr. 807/2014 19 straipsnį Reglamentas Nr. 1974/2006 toliau taikytas veiksams, įgyvendinamiems pagal programas, kurias Komisija pagal Reglamentą Nr. 1698/2005 patvirtino iki 2014 m. sausio 1 d.

7 Reglamento Nr. 1974/2006 37 konstatuojamojoje dalyje buvo nustatyta:

„Turėtų būti nustatytos išsamios kelioms priemonėms taikomos bendrosios taisyklės, ypač dėl jungtinės veiklos vykdymo, investicinių priemonių, valdos perleidimo laikotarpio, kuriuo galioja įsipareigojimas, duotas kaip sąlyga paramai gauti, valdos teritorijos didinimo, įvairių *force majeure* ar išskirtinių aplinkybių apibrėžimo.“

8 To reglamento III skyriaus „Kaimo plėtros priemonės“ 2 skirsnyje „Bendros kai kurių priemonių nuostatos“ buvo išdėstyti jo 42–47 straipsniai.

9 Minėto reglamento 45 straipsnio 4 dalyje numatyta:

„Kai paramos gavėjas nebegali toliau laikytis įsipareigojimų, nes valda yra iš naujo padalyta, arba jam taikomos panašios kompetentingų institucijų patvirtintos valstybinės žemių konsolidacijos priemonės, valstybės narės imasi priemonių, būtinų siekiant užtikrinti, kad įsipareigojimai galėtų būti suderinti su nauja padėtimi valdoje. Jei toks suderinimas neįmanomas, įsipareigojimas nutrūksta, o gražinimo nereikalaujama už tą laikotarpį, kurį toks įsipareigojimas galiojo.“

10 Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnis buvo suformuluotas taip:

„1. Valstybės narės gali pripažinti toliau nurodytas *force majeure* ar išimtinių aplinkybių kategorijas, kurioms esant jos nereikalaus iš paramos gavėjo grąžinti dalį ar visą gautą paramą:

- a) paramos gavėjo mirtis;
- b) ilgalaikis paramos gavėjo profesinis nedarbingumas;
- c) didelės valdos dalies konfiskavimas, jei to nebuvo įmanoma numatyti įsipareigojimo prisiėmimo dieną;
- d) didelė stichinė nelaimė, rimtai pakenkusi valdos žemei;
- e) nenumatytas gyvuliams skirtų pastatų sugriuvimas valdoje;
- f) epizootinė liga, paveikusi visą ar dalį ūkininko gyvulių.“

2. Paramos gavėjas ar jo įgaliotasis asmuo raštu praneša apie *force majeure* ar išimtines aplinkybes kompetentingai institucijai, kartu pateikdamas tai institucijai priimtinus atitinkamus įrodymus, per 10 darbo dienų nuo dienos, kurią paramos gavėjas ar jo įgaliotasis asmuo gali tai padaryti.“

Reglamentas Nr. 1305/2013

11 Reglamento Nr. 1305/2013 36 konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„Pagal kai kurias šiame reglamente numatytas su plotu susijusias priemones paramos gavėjai turi prisiimti mažiausiai penkerius metus galiojančius įsipareigojimus. Per tą laikotarpį tiek valdos, tiek paramos gavėjo padėtis gali pasikeisti. Todėl turėtų būti nustatytos taisyklės, kuriomis būtų apibrėžta, kas turėtų būti daroma tais atvejais.“

12 To reglamento 47 straipsnio „Su plotu susijusių išmokų taisyklės“ 3 ir 4 dalyse numatyta:

„3. Jeigu paramos gavėjas negali toliau laikytis įsipareigojimų, nes valda arba jos dalis yra perdalyta arba jai taikomos viešosios žemės konsolidavimo priemonės arba kompetentingų valdžios institucijų patvirtintos žemės konsolidavimo priemonės, valstybės narės imasi būtinų priemonių, kad įsipareigojimus būtų galima pritaikyti pagal naują valdos padėtį. Jei paaiškėja, kad toks pritaikymas neįmanomas, įsipareigojimas nustoja galioti ir nereikalaujama kompensacijos už laikotarpį, kuriuo įsipareigojimas galiojo.

4. *Force majeure* ir išskirtinių aplinkybių, nurodytų Reglamento (ES) Nr. 1306/2013 2 straipsnyje, atvejais gautos pagalbos nereikalaujama kompensuoti.“

Reglamentas Nr. 1306/2013

- 13 Reglamento Nr. 1306/2013 5 konstatuojamojoje dalyje nurodyta:

„Siekiant užtikrinti valstybių narių praktikos nuoseklumą ir *force majeure* sąlygos suderintą taikymą, šiame reglamente atitinkamais atvejais turėtų būti numatytos išimtys *force majeure* atvejais ir išimtinėmis aplinkybėmis, taip pat neišsamus galimų *force majeure* ir išimtinių aplinkybių atvejų, kuriuos turi pripažinti kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos, sąrašas. Tos valdžios institucijos turėtų priimti sprendimus dėl *force majeure* arba išimtinių aplinkybių kiekvienu atveju atskirai remdamosi priimtinais įrodymais ir taikydamos *force majeure* sąvoką atsižvelgiant į Sąjungos žemės ūkio srities teisę, įskaitant Teisingumo Teismo praktiką.“

- 14 To reglamento 2 straipsnio „Šiame reglamente vartojami terminai“ 2 dalyje nustatyta:

„[Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP)] finansavimo, valdymo ir stebėsenos tikslais *force majeure* ir išimtinės aplinkybės gali visų pirma būti pripažįstamos tokiais atvejais kaip:

- a) paramos gavėjo mirtis;
 - b) ilgalaikis paramos gavėjo profesinis nedarbingumas;
 - c) didelė gaivalinė nelaimė, turinti didelį poveikį valdai;
 - d) gyvuliams skirtų pastatų valdoje sugriuvimas dėl nelaimingo atsitikimo;
 - e) epizootinė arba augalų liga, kuria atitinkamai serga dalis paramos gavėjo gyvulių ar pasėlių arba visi jo gyvuliai ar pasėliai;
 - f) visos valdos arba didelės jos dalies ekspropriacija, jei ta ekspropriacija negalėjo būti numatyta paraiškos pateikimo dieną.“
- 15 Reglamento Nr. 1306/2013 121 straipsnyje nustatyta:

„1. Šis reglamentas įsigalioja jo paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame* leidinyje dieną.

Jis taikomas nuo 2014 m. sausio 1 d.

2. Vis dėlto taikomos šios nuostatos:

- a) 7, 8, 16, 25, 26 ir 43 straipsniai – nuo 2013 m. spalio 16 d.;
- b) 18 ir 40 straipsniai – išlaidoms, patirtoms nuo 2013 m. spalio 16 d.;
- c) 52 straipsnis – nuo 2015 m. sausio 1 d.“

Bulgarijos teisė

ZSPZZ

- 16 *Zakon za sobstvenostta i polzvaneto na zemedelskite zemi* (Žemės ūkio paskirties žemės nuosavybės ir naudojimo įstatymas; DV, Nr. 17, 1991 m. kovo 1 d., toliau – ZSPZZ) 37i straipsnis suformuluotas taip:

„1. Valstybės ir savivaldybių žemės fondui priklausančios ganyklos, žolynai ir pievos pagal 24a straipsnio 2 dalį už rinkos mechanizmo nustatytą kainą išnuomojamos gyvulininkystės ūkių, turinčių *Balgarska agentsia po bezopasnost na hranite* [Bulgarijos maisto produktų saugos agentūra] integruotoje informacinėje sistemoje įregistruotų ganomų gyvulių, savininkams ar naudotojams, atsižvelgiant į įregistruotų gyvulių skaičių ir rūšį. Valstybės ir savivaldybių žemės fondui priklausančios ganyklos, žolynai ir pievos nuomojamos asmenims, kurie neturi mokestinių skolų ir skolų nacionaliniam žemės ūkio fondui, valstybės žemės fondui ar savivaldybių žemės fondui, taip pat su žeme susijusių įsipareigojimų pagal 37c straipsnio 3 dalies 2 punktą.

<...>

4. Ganyklos, žolynai ir pievos paskirstomi juos gauti teisę turintiems asmenims, kurie turi atitinkamoje žemės zonoje įregistruotus gyvulininkystės ūkius, atsižvelgiant į įregistruotų ganomų gyvulių skaičių ir rūšį, į turimas ar teisėtai naudojamas ganyklas, žolynus ir pievas, tačiau ne daugiau kaip 1,5 hektaro standartiniam ūkiniam gyvūnui pirmosios–septintosios kategorijų ūkiuose ir (arba) 3 hektarai standartiniam ūkiniam gyvūnui aštuntosios–dešimtosios kategorijų ūkiuose. Reikalavimus atitinkantys mėšinius galvijus ir vietinių veislių (tradicinius) gyvūnus auginantiesiems asmenims skiriama iki 2 hektarų standartiniam ūkiniam gyvūnui pirmosios–septintosios kategorijų ūkiuose ir iki 4 hektarų standartiniam ūkiniam gyvūnui aštuntosios–dešimtosios kategorijų ūkiuose. Pieninius ar mėšinius galvijus, avis ir (arba) ožkas, patvirtintus paramai gauti vykdant veiklą pagal subpriemones „Išmokos už perėjimą prie ekologiško ūkininkavimo“ ir „Išmokos ekologiniam ūkininkavimui išlaikyti“, auginantiesiems teisę nuomotis žemę turintiems ūkininkams skiriamas žemės plotas iki 0,15 standartinio ūkinio gyvūno viename hektare, neatsižvelgiant į ūkio kategoriją.“

ZSPZZ iš dalies keičiantis įstatymas

- 17 ZSPZZ iš dalies keičiančio įstatymo pereinamojo laikotarpio ir galutinių nuostatų 15 dalyje nustatyta:

„1. Gavėjai, iki 2015 m. vasario 24 d. sudarę valstybės ir savivaldybių žemės fondams priklausančių ganyklų, žolynų ir pievų nuomos sutartis, privalo iki 2016 m. vasario 1 d. suderinti jas su 37i straipsnio 1 ir 4 dalių reikalavimais.

2. Pagal 2015 m. vasario 24 d. potvarkio Nr. 4 dėl 2014–2020 m. kaimo plėtros programos 11 priemonės „Ekologinis žemės ūkis“ 3 straipsnio 3 dalyje nustatytą dalį patvirtinti gavėjai <...>, iki 2015 m. vasario 24 d. sudarę valstybės ir savivaldybių žemės fondams priklausančių ganyklų, žolynų ir pievų nuomos sutartis, ir kurių visi ganomi gyvuliai ir ganyklos yra patvirtintos pagalbai gauti, privalo iki 2016 m. vasario 1 d. suderinti sutartis su 37i straipsnio 1 dalies reikalavimais, laikydami ne mažesnio kaip 0,15 standartinio ūkinio gyvūno vienam hektarui santykio, neatsižvelgiant į kategoriją.

3. Valstybės ir savivaldybių žemės fondams priklausančių ganyklų, žolynų ir pievų nuomos sutartis, kurios nesuderintos per 1 ar 2 dalyje nustatytą terminą, nutraukia savivaldybės meras arba „Žemės ūkio“ regioninės direkcijos direktorius.“

Potvarkis Nr. 11/2008

- 18 Žemės ūkio ir maisto produktų ministro priimto 2008 m. balandžio 3 d. *Naredba Nr. 11 za usloviata i reda za prilagane na myarka 211 « Plashtania na zemedelski stopani za prirodni ogranchenia v planinskite rayoni » i myarka 212 « Plashtania na zemedelski stopani v rayoni s ogranchenia, razlichni ot planinskite rayoni » ot Programata za razvitie na selskite rayoni za perioda 2007–2013* (Potvarkis Nr. 11, nustatantis išsamias 2007–2013 m. laikotarpio Kaimo plėtros programos 211 priemonės „Išmokos ūkininkams, ūkininkaujantiems kalnuotose vietovėse, kuriose esama gamtinių kliūčių“ ir 212 priemonės „Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves“ įgyvendinimo taisyklės (DV, Nr. 40, 2008 m. balandžio 18 d.; toliau – Potvarkis Nr. 11/2008) 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Šiuo potvarkiu reglamentuojamos šių Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis finansuojamos 2007–2013 m. Kaimo plėtros programos priemonių įgyvendinimo taisyklės:

1. „Išmokos ūkininkams, ūkininkaujantiems kalnuotose vietovėse, kuriose esama gamtinių kliūčių“.
 2. „Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves“.
- 19 Remiantis to potvarkio 2 straipsniu, ūkininkai, pateikę paraišką paramai gauti pagal vieną iš jo 1 straipsnio 1 dalyje numatytų priemonių, žemės ūkio veiklą vykdyti kalnuotose vietovėse arba vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves, privalo visą paramos skyrimo laikotarpį.
- 20 To potvarkio 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„<...> Pagal šį potvarkį paramos prašantys subjektai privalo:

<...>

3. Kiekvienais metais po pirmojo kompensacinio mokėjimo pateikti paraišką skirti paramą ir joje deklaruoti atitinkamoje nepalankioje zonoje esančius žemės plotus.

<...>“

- 21 Potvarkio Nr. 11/2008 14 straipsnyje nurodyta:

„1. Ūkininkui, kuris nepateikia paraiškos finansinei paramai gauti per penkerių metų įsipareigojimų laikotarpį, pagalba pagal šį potvarkį neskiriama ir jis privalo tokia tvarka grąžinti sumas ar jų dalį, iki šio momento gautas kaip kompensacinės išmokos už nepalankioje padėtyje esančias zonas, atsižvelgiant į metus, kuriais nustojo dalyvauti priemonėse:

- 1) po pirmųjų metų – 100 %;
- 2) po antrųjų metų – 75 %;

- 3) po trečiųjų metų – 50 %;
- 4) po ketvirtųjų metų – 25 %.

<...>

3. 1 dalyje nurodytos lėšos susigražinamos su teisės aktuose nustatytais palūkanomis, skaičiuojamomis nuo pranešimo ūkininkui apie pareigą gražinti tą sumą iki faktinio sugražinimo arba tos sumos faktinės išskaitos datos.“

22 To potvarkio 15 straipsnis suformuluotas taip:

„1. *Force majeure* arba išimtinių aplinkybių atvejais 14 straipsnis netaikomas, įsipareigojimas nutraukiamas ir nereikalaujama, kad ūkininkas iš dalies arba visiškai gražintų gautą pagalbą.

2. Apie *force majeure* arba išimtinių aplinkybių atvejus ūkininkas arba kitas jo įgaliotas asmuo ar jo paveldėtojas raštu praneša Nacionaliniam žemės ūkio fondui – Mokėjimo agentūrai per 10 darbo dienų nuo tos dienos, kai ūkininkas, jo įgaliotas asmuo arba paveldėtojas galėjo tai padaryti, ir pateikia reikiamus įrodymus (kompetentingos administracinės valdžios institucijos išduotus dokumentus).“

23 Remiantis papildomomis nuostatomis, šiame potvarkyje „*force majeure*“ arba „išimtinėmis aplinkybėmis“ laikoma:

- a) paramos gavėjo mirtis;
- b) ilgalaikis paramos gavėjo profesinis nedarbingumas;
- c) didelės valdos dalies ekspropriacija, jei to nebuvo įmanoma numatyti įsipareigojimo prisiėmimo dieną;
- d) didelė stichinė nelaimė, smarkiai pakenkusi valdos žemei;

<...>“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

- 24 Nuo 2013 m. iki 2015 m. *Askos Properties* Nacionaliniam žemės ūkio fondui pateikė kelias paraiškas dėl finansinės paramos pagal 2007–2013 m. kaimo plėtros programos 211 priemonę.
- 25 Dėl tos priežasties ji įsipareigojo savivaldybėms priklausančioje žemės ūkio paskirties žemėje, 2012 m. išsinuomotoje su dviem Bulgarijos savivaldybėmis sudarius penkerių metų trukmės nuomos sutartis, išlaikyti geras ūkininkavimo ir aplinkosaugos sąlygas, taip pat vykdyti žemės ūkio veiklą nepalankioje zonoje ne trumpiau kaip penkerius metus iš eilės.
- 26 Už 2013 m. *Askos Properties* subsidijos negavo. 2014 m. ir 2015 m. jai buvo atitinkamai skirtos 5 866 Bulgarijos levų (BGN) (apie 8 112 eurų) ir 21 796 BGN (apie 11 144 eurų) sumos.

- 27 2015 m. buvo iš dalies pakeistos ZSPZZ 37i straipsnio 1 ir 4 dalys, pagal kurias valstybės ir savivaldybių žemės fondams priklausančios ganyklos, žolynai ir pievos gali būti nuomojamos ar paskirstomos išimtinai tik ūkių, kurie laiko žolėdžius gyvulius, savininkams ar naudotojams, atsižvelgiant į jų įregistruotų gyvūnų skaičių ir rūšį.
- 28 Žemės naudotojams, iki 2015 m. vasario 24 d. sudariusiems valstybės ir savivaldybių žemės fondams priklausančių ganyklų, žolynų ir pievų nuomos sutartį, buvo skirtas terminas iki 2016 m. vasario 1 d. tokią sutartį suderinti su naujais tuose pakeitimuose nustatytais galiojančiais reikalavimais.
- 29 Kadangi *Askos Properties* šių reikalavimų neįvykdė, 2016 m. abi savivaldybės nutraukė su bendrove sudarytas žemės ūkio paskirties žemės nuomos sutartis.
- 30 2020 m. sausio 23 d. Nacionalinio žemės ūkio fondo vykdomojo direktoriaus pavaduotojas išleido aktą, jame konstatuota, kad *Askos Properties* valstybei skolinga 18 831 BGN (apie 9 628 eurų), o tai sudaro 50 % visos jai išmokėtos sumos pagal 211 priemonę už 2013–2015 m. kaimo plėtros kampanijas.
- 31 Kadangi ieškinys dėl to akto buvo atmetas *Administrativen sad Sofia-grad* (Sofijos miesto administracinis teismas, Bulgarija) sprendimu, *Askos Properties* pateikė kasacinį skundą dėl to sprendimo *Varhoven administrativen sad* (Vyriausiasis administracinis teismas, Bulgarija), o šis pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą.
- 32 Kasaciniame skunde *Askos Properties* teigia, kad savivaldybių inicijuotas nuomos sutarčių nutraukimas yra „*force majeure* atvejis“ ir (arba) „išimtinė aplinkybė“ pagal Potvarkio Nr. 11/2008 15 straipsnį, todėl ji neprivalo grąžinti gautos subsidijos.
- 33 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, viena vertus, ar nuomos sutarčių nutraukimas iš dalies pasikeitus nacionalinės teisės aktams, kurio gavėjas negalėjo numatyti tą dieną, kai prisiėmė išipareigojimus, gali būti kvalifikuojamas kaip „*force majeure* atvejis“ arba „išimtinė aplinkybė“ ar net „ekspropriacija“ pagal Reglamento Nr. 1306/2013 2 straipsnio 2 dalį.
- 34 Kita vertus, jam kyla klausimas, ar nuomos sutarčių nutraukimui taikomos Reglamento Nr. 1305/2013 47 straipsnio 3 dalies nuostatos.
- 35 Šiomis aplinkybėmis *Varhoven administrativen sad* (Vyriausiasis administracinis teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:
- „1. Kaip turi būti aiškinamas Reglamento [Nr. 1306/2013] 2 straipsnio 2 dalies f punktas, pagal kurį BŽŪP finansavimo, valdymo ir stebėsenos tikslais *force majeure* ir išimtinės aplinkybės gali visų pirma būti pripažįstamos tokiais atvejais, kaip visos valdos arba didelės jos dalies ekspropriacija, jei ta ekspropriacija negalėjo būti numatyta paraiškos pateikimo dieną, ir ar tokiu *force majeure* ar išskirtinių aplinkybių, kai įvykdoma visos valdos arba didelės jos dalies ekspropriacija, atveju galima laikyti atvejį, kai nutraukiama vietos valdžios institucijos ir paramos gavėjo sutartis dėl savivaldybės žemės ūkio paskirties žemės (ganyklų, žolynų ir pievų) naudojimo, sudaryta pagal 2007–2013 m. Kaimo plėtros programos 211 priemonę

„Išmokos ūkininkams, ūkininkaujantiems kalnuotose vietovėse, kuriose esama gamtinių kliūčių“, o nutraukimo priežastis yra Bulgarijos teisės aktų pakeitimų, kurių paramos gavėjas negalėjo numatyti paraiškos pateikimo dieną, įgyvendinimas?

2. Ar Reglamento [Nr. 1305/2013] 47 straipsnio 3 dalyje numatyta situacija [susiklosto], jei nutraukiama nuomos sutartis dėl savivaldybės žemės, kurią paramos gavėjas išsinuomojo pagal 211 priemonę „Išmokos ūkininkams, ūkininkaujantiems kalnuotose vietovėse, kuriose esama gamtinių kliūčių“, sutarties nutraukimo priežastis yra nacionalinės teisės aktų pakeitimai, kuriais iš dalies keičiamas ir papildomas [ZSPZZ], nustatant naujus reikalavimus norint nuomoti ar išsinuomoti savivaldybės žemę pagal [ZSPZZ] 37i straipsnio 4 dalį – deklaruoti gyvulininkystės ūkio nuosavybę ir tam tikrą skaičių ūkininko ūkiniu gyvūnų Bulgarijos maisto saugos tarnybai, o paraiškos pateikimo dieną šių pakeitimų negalėjo numatyti nei paramos gavėjas, nei administracinė institucija?“

Dėl prejudicinių klausimų

Pirminės pastabos

- 36 Remiantis suformuota jurisprudencija, nacionaliniams teismams ir Teisingumo Teismui bendradarbiaujant, kaip numatyta SESV 267 straipsnyje, pastarasis turi pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą, kuris leistų priimti sprendimą jo nagrinėjamoje byloje. Tokiu atveju Teisingumo Teismui gali tekti performuluoti jam pateiktus klausimus. Be to, Teisingumo Teismui gali tekti atsižvelgti į Sąjungos teisės normas, kurių prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nebuvo nurodęs pateiktame klausime (2023 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Groenland Poultry*, C-169/22, EU:C:2023:638, 47 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).
- 37 Remiantis prašymu priimti prejudicinį sprendimą galima teigti, kad Potvarkio Nr. 11/2008 taikymas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje yra neginčijamas. Reikia priminti, kad to potvarkio 1 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad juo reglamentuojamos, be kita ko, Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) lėšomis finansuojamos 2007–2013 m. Kaimo plėtros programos 211 priemonės įgyvendinimo taisyklės.
- 38 Vis dėlto pagal Reglamento Nr. 1305/2013, kuriuo panaikintas Reglamentas Nr. 1698/2005, 88 straipsnį pastarasis toliau taikomas veiksmams, įgyvendinamiems taikant programas, kurias Komisija pagal tą reglamentą patvirtina iki 2014 m. sausio 1 d. Taip pat pagal Deleguotojo reglamento Nr. 807/2014, kuriuo panaikintas Reglamentas Nr. 1974/2006, 19 straipsnį pastarasis toliau taikomas veiksmams, įgyvendinamiems taikant programas, kurias Komisija pagal Reglamentą Nr. 1698/2005 patvirtina iki 2014 m. sausio 1 d.
- 39 Kadangi 2007–2013 m. kaimo plėtros programos 211 priemonė yra toks veiksmas ir kadangi pagrindinėje byloje nagrinėjami įsipareigojimai išlaikyti žemės ūkio paskirties žemę ir vykdyti žemės ūkio veiklą nepalankioje zonoje ne trumpiau kaip penkerius metus iš eilės, tų įsipareigojimų nesilaikymo aplinkybės turi būti vertinamos atsižvelgiant į reglamentų Nr. 1698/2005 ir Nr. 1974/2006 nuostatas (šiuo klausimu žr. 2019 m. gegužės 8 d. Sprendimo *Järvelaev*, C-580/17, EU:C:2019:391, 37, 38 ir 42 punktus).

- 40 Svarbu pridurti, kad jeigu pagal pagalbos programą, patvirtintą ir 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu bendrai finansuojamą iš EŽŪFKP, nepagrįstai išmokėtos sumos susigrąžinamos pasibaigus tam programavimo laikotarpiui, t. y. po 2014 m. sausio 1 d., tas susigrąžinimas turi būti grindžiamas Reglamento Nr. 1306/2013 nuostatomis (šiuo klausimu žr. 2019 m. gegužės 8 d. Sprendimo *Järvelaev*, C-580/17, EU:C:2019:391, 42 punktą). Tačiau prašymas priimti prejudicinį sprendimą nesusijęs su už 2014 m. ir 2015 m. kampanijas *Askos Properties* skirtų sumų susigrąžinimo tvarka.
- 41 Tokiomis aplinkybėmis reikia nuspręsti, kad Teisingumo Teismui šioje byloje pateikti prejudiciniai klausimai susiję su Reglamento Nr. 1974/2006 nuostatomis.

Dėl pirmojo klausimo

- 42 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad savivaldybės administracijos inicijuotam su pagalbos žemės ūkiui gavėju penkeriems metams sudarytos žemės ūkio paskirties žemės nuomos sutarties pagal valstybės narės kaimo plėtros programas, prie kurių finansavimo prisidėjo EŽŪFKP, nutraukimui iš dalies pasikeitus nacionalinės teisės aktams ir juose nustatčius naujus reikalavimus, kurių reikia laikytis, kad sutartys galėtų toliau, taikomos sąvokos „*force majeure* atvejis“ arba „išimtinės aplinkybės“, kaip tai suprantama pagal 47 straipsnio 1 dalį, konkrečiai kalbant, ar tai yra „ūkio ekspropriacijos“ atvejis, kaip tai suprantama pagal to paties 47 straipsnio 1 dalies c punktą.
- 43 Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės gali 1 dalies a–f punktuose numatytas kategorijas pripažinti *force majeure* ar išimtinių aplinkybių atvejais, kuriems susiklosčius jos nereikalaus paramos gavėjo grąžinti visos jo gautos paramos ar jos dalies.
- 44 Toje nuostatoje numatyta neprivaloma principo, kad gavėjas turi grąžinti pagalbą, jei nesilaiko įsipareigojimo, kuri prisiėmė kaip tos pagalbos suteikimo to įsipareigojimo vykdymo laikotarpiu sąlygą, išimtis.
- 45 Nagrinėjamu atveju nutartyje pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą esanti informacija neleidžia vienprasiškai nustatyti, ar remiantis tuo, kas nustatyta Potvarkio Nr. 11/2008 15 straipsnio 1 dalyje, Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtis Bulgarijos teisėje įgyvendinama taip, kad ji taikoma visiems *force majeure* ar išimtinių aplinkybių atvejams, kaip tai suprantama remiantis 47 straipsnio 1 dalimi, o gal ta išimtis taikoma tik to potvarkio papildomosiose nuostatose nurodytais atvejais, tarp kurių nurodyta „ūkio ekspropriacija“.
- 46 Kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui bet kuriuo atveju būtų galima pateikti naudingą atsakymą, į klausimą reikia atsakyti atsižvelgiant tiek į „*force majeure* atvejo“ ar „išimtinių aplinkybių“ sąvoką, kaip jos suprantamos remiantis Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalimi, tiek į ypatingą „ūkio ekspropriacijos“ kategoriją, nurodytą tos nuostatos c punkte, nes tas teismas turės išsiaiškinti tikslią 47 straipsnio 1 dalies įgyvendinimo nacionalinėje teisėje apimtį.
- 47 Pirmą, dėl klausimo, ar pagrindinėje byloje nagrinėjamų sutarčių nutraukimas gali būti laikomas „*force majeure* atveju“ arba „išimtinė aplinkybė“ pagal Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalį, svarbu priminti, kad, kiek tai susiję su EŽŪFKP, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad *force majeure* atveju laikomas bet koks įvykis, kuri nulėmė su ūkio subjektu nesusijusios,

- neįprastos ir nenumatomos aplinkybės, kurių pasekmių nebūtų buvę galima išvengti, nepaisant visų atsargumo priemonių, kurių jis ėmėsi (2015 m. gruodžio 17 d. Sprendimo *Szemerey*, C-330/14, EU:C:2015:826, 58 punktą; 2023 m. vasario 16 d. Sprendimo *Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie“*, C-343/21, EU:C:2023:111, 58 punktą ir 2023 m. rugsėjo 7 d. Sprendimo *Groenland Poultry*, C-169/22, EU:C:2023:638, 39 punktą).
- 48 Remiantis Reglamento Nr. 1974/2006 37 konstatuojamąja dalimi ir 47 straipsnio 1 dalimi galima teigti, kad pastarojoje nuostatoje pateiktas sąrašas nėra baigtinis ir kad dėl to „*force majeure* atveju“ arba „išimtinių aplinkybių“ sąvoka, kaip jos suprantamos pagal tą nuostatą, gali apimti tame sąrašė nenurodytus atvejus. Taigi, remiantis pagrindinės bylos aplinkybėmis, viešosios valdžios institucijų veiksmai taip pat gali būti laikomi „*force majeure* atveju“ arba „išimtinė aplinkybė“ (šiuo klausimu žr. 1993 m. gruodžio 7 d. Sprendimo *Huygen ir kt.*, (C-12/92, EU:C:1993:914, 31 punktą).
- 49 Reikia pažymėti, kad nors tame sąrašė nurodytos tik objektyvios faktinės aplinkybės, suinteresuotasis asmuo, kuris remiasi „*force majeure*“ arba „išimtinių aplinkybių atveju“, taip pat turi turėti galimybę įrodyti, kad saugojosi nuo neįprasto įvykio pasekmių, kaip tai suprantama remiantis šio sprendimo 47 punkte priminta jurisprudencija, ir ėmėsi tinkamų priemonių, nesukeliančių jam pernelyg didelių nuostolių (šiuo klausimu žr. 2019 m. birželio 19 d. Sprendimo *RF / Komisija*, C-660/17 P, EU:C:2019:509, 37 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 50 Tuo remiantis darytina išvada, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, viena vertus, ar nacionalinės teisės akto pakeitimu ZSPZZ 37i straipsnyje nustatyti nauji reikalavimai, kurių privaloma laikytis, kad toliau galiotų pagrindinėje byloje nagrinėjamos nuomos sutartys, taip pat, ar dviejų savivaldybių inicijuotas su *Askos Properties* sudarytų nuomos sutarčių nutraukimas tos bendrovės požiūriu yra nesusiję, neįprasti ir nenumatomi įvykiai, ir, kita vertus, ar *Askos Properties* ėmėsi visų priemonių, kurių galėjo imtis, nepatirdama pernelyg didelių nuostolių, kad tas sutartis suderintų su aptariamais naujais reikalavimais.
- 51 Tokiomis aplinkybėmis reikia, be kita ko, įvertinti, ar skirtas terminas, per kurį turėjo būti įvykdyti nauji ZSPZZ 37i straipsnio pakeitimais nustatyti reikalavimai, buvo pakankamai ilgas. Taip pat įvertinti, ar siekdama įvykdyti naujuosius reikalavimus *Askos Properties* turėjo realią galimybę įsigyti gyvulininkystės ūkį ir kompetentingose valdžios institucijose įregistruoti reikalaujamą gyvulių skaičių. Tas pats pasakytina dėl klausimo, ar tam, kad įvykdytų įsipareigojimus, *Askos Properties* turėjo galimybę naudoti kitus žemės sklypus nei tuos, kuriuos jai suteikė pagrindinėje byloje nagrinėjamo savivaldybės, ir ar ji turėjo galimybę gauti 2007–2013 m. kaimo plėtros programos 211 priemonės reikalavimus atitinkančių žemės sklypų iš fizinių ar juridinių asmenų.
- 52 Antra, dėl klausimo, ar tokios sutarties, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, nutraukimui gali būti taikoma sąvoka „ūkio ekspropriacija“ pagal Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalies c punktą, reikia pažymėti, kad tame reglamente ir – netiesiogiai, darant nuorodą į valstybių narių nacionalinę teisę, ši sąvoka neapibrėžta. Taigi ta sąvoka turi būti laikoma savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, kurią reikia aiškinti vienodai visoje jos teritorijoje, atsižvelgiant ne tik į tos nuostatos formuluotę, bet ir į kontekstą, kuriam esant ji vartojama, ir į teisės aktu, kuriame ji vartojama, siekiamus tikslus (šiuo klausimu žr. 2021 m. birželio 22 d. Sprendimą *Venezuela / Taryba*, C-872/19 P, EU:C:2021:507, 42 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).
- 53 Pirma, reikia pažymėti, kad 47 straipsnio 1 dalies c punkte tik nurodyta, kad „didelės valdos dalies konfiskavimą (ekspropriaciją)“, jeigu jo „nebuvo įmanoma numatyti įsipareigojimo prisiėmimo dieną“, valstybės narės gali, be kita ko, pripažinti kaip *force majeure* arba išimtinių aplinkybių

atveju – kategoriją, kai jos nereikalaus grąžinti visos gavėjo gautos pagalbos ar jos dalies. Taigi 47 straipsnio 1 dalies c punkte nepateikta naudingos informacijos, kuria remiantis būtų galima apibrėžti „ūkio ekspropriacijos“ sąvoką pagal tą punktą.

- 54 Antra, dėl Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalies c punkto konteksto visų pirma reikia pažymėti, kad jokioje kitoje to reglamento nuostatoje nepateikta sąvokos „ūkio ekspropriacija“ apibrėžties pagal tą reglamentą. Paskui reikia pažymėti, kad patikslinimas, jog „didelės valdos dalies konfiskavimo (ekspropriacijos)“ neturi būti įmanoma „numatyti išipareigojimo prisiėmimo dieną“, veikia apibrėžia atvejus, kuriais pagalbos nereikia grąžinti, bet nepaaiškina tos sąvokos reikšmės. Galiausiai kitose Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalyje nurodytose kategorijose taip pat nėra duomenų, kuriais remiantis būtų galima apibrėžti tą nuostatą.
- 55 Trečia, dėl tuo reglamentu siekiamo tikslo reikia pažymėti, kad jame nustatytos, kaip galima teigti remiantis jo pavadinimu, išsamios Reglamento Nr. 1698/2005 dėl EŽŪFKP paramos kaimo plėtrai taikymo taisyklės. Remiantis to reglamento 37 straipsniu, išmokos dėl gamtinių kliūčių kalnuotose vietovėse ir išmokos kitose vietovėse, kuriose yra kliūčių, iš principo skiriamos ūkininkams, kurie išipareigoja tęsti žemės ūkio veiklą aptariamose zonose ne trumpiau kaip penkerius metus nuo pirmosios išmokos. Šio tikslo siekimas reiškia, kad ūkininkai, kurie sudarė nuomos sutartis penkerių metų laikotarpiui, kad turėtų tokiose zonose esančios žemės ir galėtų ten vykdyti žemės ūkio veiklą bei gauti pajamas, numatytu laikotarpiu galės naudotis ta žeme.
- 56 Šiuo klausimu remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija galima daryti išvadą, kad „ekspropriacijos“ sąvoka pagal Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalies c punktą apima nuosavybės atėmimo priemones ir joms galimas prilyginti priemones (pagal analogiją žr. 1990 m. gruodžio 12 d. Sprendimo *van der Laan-Velzeboer*, C-285/89, EU:C:1990:460, 14 ir 15 punktus).
- 57 Be to, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad nuosavybės atėmimas, kaip tai suprantama pagal Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 17 straipsnio 1 dalį, yra priverstinis, visiškas ir galutinis uzufukto teisės atėmimas, nes ta teisė yra nuosavybės teisės dalis dėl to, kad jos turėtojams suteikia du pagrindinius nuosavybės atributus, t. y. teisę naudotis daiktu ir teisę gauti iš jo pajamas (šiuo klausimu žr. 2019 m. gegužės 21 d. Sprendimą *Komisija / Vengrija (Žemės ūkio paskirties žemės uzufukto teisės)*, C-235/17, EU:C:2019:432, 81 ir 82 punktus).
- 58 Taigi, jeigu nacionalinės teisės aktų turiniu arba nacionalinės valdžios institucijai juos įgyvendinant ūkininko, sudariusio nuomos sutartį, kad galėtų disponuoti ta žeme reikalaujama daugiamėčiu laikotarpiu ir atitiktų reikalavimus EŽŪFKP finansavimui gauti, teisės naudotis aptariama žeme ir gauti iš jos pajamas priverstinai, visiškai ir galutinai panaikinamos, reikia pripažinti, kad tokiais teisės aktais atimama teisė į nuosavybę, kaip tai suprantama pagal Chartijos 17 straipsnio 1 dalį, ir dėl to tai laikoma „ūkio ekspropriacija“ pagal Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalies c punktą.
- 59 Remiantis Teisingumo Teismo turima medžiaga darytina išvada, kad ZSPZZ leidžiančio įstatymo pereinamojo laikotarpio ir baigiamųjų nuostatų 15 dalyje nutraukti nuomos sutartis reikalaujama tik tuo atveju, jeigu jos nebūtų suderintos su ZSPZZ 37i dalyje numatytais išipareigojimais per tam tikslui nustatytą terminą. Taigi nuomos sutarties nutraukimas remiantis tokiais teisės aktais nereiškia priverstinio, visiško ir galutinio iš tokios sutarties kylančių nuomininko teisių panaikinimo, tačiau tai privalo patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

- 60 Vis dėlto remiantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, siekiant įrodyti, kad buvo atimta nuosavybė, kaip tai suprantama pagal Chartijos 17 straipsnio 1 dalį, reikia ne tik išnagrinėti, ar įvyko formali ekspropriacija, bet ir išsiaiškinti, ar ginčijama situacija prilygsta faktinei ekspropriacijai (šiuo klausimu žr. 2022 m. gegužės 5 d. Sprendimo *BPC Lux 2 ir kt.*, C-83/20, EU:C:2022:346, 44 punktą).
- 61 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kuris nepateikia jokios informacijos apie tai, ar *Askos Properties* turėjo galimybę imtis priemonių įvykdyti ZSPZZ 37i straipsnyje nustatytus naujus reikalavimus ir ar ji šiuo klausimu ėmėsi tų priemonių, privalo išnagrinėti minėtų reikalavimų nustatymo konkretų poveikį ir realias pasekmes *Askos Properties* padėčiai, taip pat visas reikšmingas aplinkybes, kad būtų galima pagrindinėje byloje apibrėžti, jei reikia, teisės į nuosavybę atėmimą. Tokiomis aplinkybėmis tas teismas privalo atlikti, be kita ko, šio sprendimo 51 punkte nurodytus vertinimus.
- 62 Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 1974/2006 47 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad savivaldybės administracijos inicijuotas su pagalbos žemės ūkiui gavėju penkeriems metams sudarytos žemės ūkio paskirties žemės nuomos sutarties pagal valstybės narės kaimo plėtros programas, prie kurių finansavimo prisidėjo EŽŪFKP, nutraukimas iš dalies pasikeitus nacionalinės teisės aktams ir juose nustačius naujus reikalavimus, kurių reikia laikytis, kad tokia sutartis galėtų toliau, gali būti laikomas
- „*force majeure* atveju“ arba „išimtinė aplinkybė“, kaip tai suprantama pagal 47 straipsnio 1 dalį, jeigu tas nutraukimas yra su tuo gavėju nesusijęs, neįprastas ir nenumatomas įvykis ir jeigu šis ėmėsi visų galimų priemonių, kurių galėjo imtis, nepatirdamas pernelyg didelių nuostolių, kad aptariamą nuomos sutartį suderintų su nustatytais naujais reikalavimais,
 - „ūkio ekspropriacijos“ atveju, kaip tai suprantama pagal 47 straipsnio 1 dalies c punktą, jeigu nutraukimas yra nuosavybės atėmimo priemonė, kuria iš to gavėjo atimama teisė naudotis išsinuomota žemės ūkio paskirties žeme ir gauti iš jos pajamas.

Dėl antrojo klausimo

- 63 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Reglamento Nr. 1974/2006 45 straipsnio 4 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji taikoma tuo atveju, kai pagalbos žemės ūkiui gavėjas nebegali vykdyti priimtų įsipareigojimų dėl to, kad savivaldybės administracija nutraukė su tuo gavėju penkeriems metams sudarytą žemės ūkio paskirties žemės nuomos sutartį iš dalies pasikeitus nacionalinės teisės aktams ir juose nustačius naujus reikalavimus, kuriais remiantis tas gavėjas privalo turėti gyvulininkystės ūkį ir nacionalinėse kompetentingose valdžios institucijose įregistruoti tam tikrą ūkinių gyvūnų skaičių ir kurių laikymasis yra tokios sutarties tolesnio galiojimo sąlyga.
- 64 Siekiant atsakyti į šį klausimą, reikia priminti, kad Reglamento Nr. 1974/2006 45 straipsnio 4 dalis apima atvejį, kai paramos gavėjas nebegali toliau vykdyti priimtų įsipareigojimų dėl to, kad jo ūkio valda padalijama iš naujo arba taikomos žemių konsolidacijos priemonės, kurias nustatė arba patvirtino kompetentingos valdžios institucijos.
- 65 Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad valdos „padalijimo iš naujo“ arba „žemių konsolidacijos priemonių“, dėl kurių nusprendė ar kurias patvirtino kompetentingos valdžios institucijos, sąvokos gali apimti bet kokią kompetentingų valdžios institucijų sprendimu ar joms patvirtinus vykdomą operaciją, kai pertvarkomi ir pergrupuojami žemės ūkio paskirties sklypai,

siekiant sudaryti žemės ūkio valdas, kuriose žemė naudojama racionaliau (2023 m. vasario 16 d. Sprendimo *Zamestnik izpalnitelen direktor na Darzhaven fond „Zemedelie“, C-343/21*, EU:C:2023:111, 39 punktą).

- 66 Ši nuostata netaikoma, jeigu pagalbos žemės ūkio gavėjas nebegali toliau vykdyti priimtų įsipareigojimų dėl to, kad savivaldybės administracija pagal nacionalinę teisę privalo nutraukti su tuo gavėju sudarytą jo ūkiui reikalingos žemės nuomos sutartį, nes tas gavėjas neatitinka naujų reikalavimų, pagal kuriuos privalo turėti gyvulininkystės ūkį ir kompetentingose nacionalinėse valdžios institucijose įregistruoti tam tikrą ūkinių gyvūnų skaičių.
- 67 Tokiu atveju aptariamas gavėjas negali toliau vykdyti įsipareigojimų dėl to, kad teisės naudotis jo ūkiui reikalinga žeme tų įsipareigojimų vykdymo laikotarpiu netenka ne dėl žemės sklypų restruktūrizavimo priemonės, o pasikeitus pagalbos žemės ūkiui skyrimo sąlygoms.
- 68 Dėl tos priežasties į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Reglamento Nr. 1974/2006 45 straipsnio 4 dalis turi būti aiškinama taip, kad ji netaikoma tuo atveju, kai pagalbos žemės ūkiui gavėjas nebegali vykdyti priimtų įsipareigojimų dėl to, kad savivaldybės administracija nutraukė su juo penkeriems metams sudarytą žemės ūkio paskirties žemės nuomos sutartį iš dalies pasikeitus nacionalinės teisės aktams ir juose nustatčius naujus reikalavimus, kuriais remiantis tas gavėjas privalo turėti gyvulininkystės ūkį ir nacionalinėse kompetentingose valdžios institucijose įregistruoti tam tikrą ūkinių gyvūnų skaičių ir kurių laikymasis yra tokios sutarties tolesnio galiojimo sąlyga.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

- 69 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (aštuntoji kolegija) nusprendžia:

1. 2006 m. gruodžio 15 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 1974/2006, nustatančio išsamias Tarybos reglamento (EB) Nr. 1698/2005 dėl Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) paramos kaimo plėtrai taikymo taisyklės, iš dalies pakeisto 2007 m. balandžio 20 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 434/2007, 47 straipsnio 1 dalis

turi būti aiškinama taip:

savivaldybės administracijos inicijuotas su pagalbos žemės ūkiui gavėju penkeriems metams sudarytos žemės ūkio paskirties žemės nuomos sutarties pagal valstybės narės kaimo plėtros programas, prie kurių finansavimo prisidėjo Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP), nutraukimas iš dalies pasikeitus nacionalinės teisės aktams ir juose nustatčius naujus reikalavimus, kurių reikia laikytis, kad tokia sutartis galėtų toliau, gali būti laikomas

- „*force majeure* atveju“ arba „išimtinė aplinkybė“, kaip tai suprantama pagal 47 straipsnio 1 dalį, jeigu tas nutraukimas yra su tuo gavėju nesusijęs, neįprastas ir nenumatomas įvykis ir jeigu šis ėmėsi visų galimų priemonių, kurių galėjo imtis,

nepatirdamas pernelyg didelių nuostolių, kad aptariamą nuomos sutartį suderintų su nustatytais naujais reikalavimais,

- „ūkio ekspropriacijos“ atveju, kaip tai suprantama pagal 47 straipsnio 1 dalies c punktą, jeigu nutraukimas yra nuosavybės atėmimo priemonė, kuria iš to gavėjo atimama teisė naudotis išsinuomota žemės ūkio paskirties žeme ir gauti iš jos pajamas.

2. Reglamento (ES) Nr. 1974/2006, iš dalies pakeisto Reglamentu Nr. 434/2007, 45 straipsnio 4 dalis

turi būti aiškinama taip:

ji netaikoma tuo atveju, kai pagalbos žemės ūkiui gavėjas nebegali vykdyti prisiimtų įsipareigojimų dėl to, kad savivaldybės administracija nutraukė su juo penkeriems metams sudarytą žemės ūkio paskirties žemės nuomos sutartį iš dalies pasikeitus nacionalinės teisės aktams ir juose nustatius naujus reikalavimus, kuriais remiantis tas gavėjas privalo turėti gyvulininkystės ūkį ir nacionalinėse kompetentingose valdžios institucijose įregistruoti tam tikrą ūkinių gyvūnų skaičių ir kurių laikymasis yra tokios sutarties tolesnio galiojimo sąlyga.

Parašai.